

BİR BEDEVİNİN MESCİDE BEVLETMESİYLE İLGİLİ RİVAYETLERİN YAPISAL FORMLARINA GENEL BAKIŞ*

Ali KUZUĐİŐLİ**

Özet

Bu makalede, “Bir bedevînin mescide bevletmesi” olayını zikreden rivayetlerin yapısal formları hakkında bilgi verilmektedir. Söz konusu rivayetler onbir adet farklı formlardadır. Formlar en sade metinlerden en detaylı olanlara doğru sıralanmıştır. D formundan itibaren ana metin üzerinde bazı ilaveler olduğu gözlenmiştir. Bu ilavelerin bir kısmı konumuz dışında kalan birtakım rivayetlerin parçalarıdır. Diğer ilavelerin ise konu dışı rivayetlerde bir benzerleri bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Rivayetlerin Yapısal Analizi (RYA), Hadis, Bâle A’rabiyyün fi’l-mescid.

THE OVERVIEW TO THE STRUCTURAL FORMS OF THE NARRATIONS ABOUT “BĀLA A’RĀBIYYUN Fİ AL-MASJID”

Abstract

This article is an informative study about the structural forms related the narrations that “A Bedouin made water in the mosque (Bāla A’rabiyyun fi al-masjid)”. The total narrations are divided to eleven forms which are listed from simple text to the most detailed ones. Some additions on the main text was observed after the form D. Some of these additions are the part of narrations which are out of our resarch.

Keywords: the Structural Analysis System (RYA), Hadith, “Bāla A’rabiyyun fi al-masjid”

* Bu makale, Kuzudişli, Ali, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, İzmir 2012, adlı kitabın uygulama bölümünün ana hatlarıyla sunumundan ibarettir. “Rivayetlerin Yapısal Analizi” hakkında bilgi için bu kitaba bkz.

** Doç. Dr. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, kuzudisliali@hotmail.com

Giriş

İnceleyeceğimiz rivayetler, bir olay etrafında gelişen birtakım eylemlerin ve sözlerin anlatımından oluşmaktadır. Rivayetlerde anlatılanlar genel hatlarıyla şöyledir: Bedevînin biri beklenmedik bir biçimde mescidin bir tarafına bevlini yapmaya başlar. İnsanlar ona engel olmaya çalışır; fakat Hz. Peygamber insanları sakinleştirir. Sonra su ister ve gelen suyu bevlin üzerine döker. Rivayetlerin bir bölümünde diyaloglara, genele hitaplara veya durumu açıklayıcı sözlere rastlanmaktadır.

Genel hatlarıyla anlattığımız rivayetlerin, ön incelemede gördüğümüz bazı karakteristik özellikleri vardır. Öncelikle vurgulanması gereken nokta, rivayetlerin bildirdiği gelişmelerin bir olay üzerine meydana gelmiş olmasıdır. Bu olay bir bedevînin mescide ansızın bevlini yapmaya başlamasıdır. Üzerinde çalışacağımız rivayetlerin bir başka karakteristik yönü, tekrarlanma ihtimali neredeyse olmayan bir olayı içermesidir. Müteaddit defalar bedevilerden birinin gelerek mescide bevl ettiğini, her birinde benzer gelişmelerin yaşandığını ve benzer sözlerin söylendiğini varsaymak için mantıklı bir neden bulmak zordur. Bu durum rivayetlerin aynı olaydan söz ettikleri konusunda, değerlendirme alanını daha belirgin hale getirmektedir. Rivayetlerin bir başka karakteristik yönü, olayda anlatılanların hadis uydurmayı gerektirecek nedenlerden uzak olmasıdır. Olayın siyasi bir yönü bulunmamakta; herhangi bir itikadî mezhebin görüşünü destekleyecek veya çürütecek bir argümanı içermemektedir. Bununla birlikte rivayetler, bevl ile kirlenmiş toprağın, üzerine su dökülmekle temiz hale geleceğini bildiren fikhî bir hükmü barındırmaktadır. İlave olarak olayı nakleden rivayetlerde, Hz. Peygamber'in hoşgörüsü ve serinkanlılıkla bir olayı çözmesi anlatıldığından, İslam ahlakıyla ilgili bir yönü bulunmaktadır.

Metinlerin Yapısal Formları Hakkında Genel Bilgi

Bu araştırmada onbir değişik form tespit edilmiştir. Formların en kısa ve sade olanlarından en uzun ve detaylı olanlarına göre sıralanışı şöyledir:

A Formu

A formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

Bu formun içeriğinde üç husus belirtilmektedir. Bunlar:

- Bir bedevî mescide bevletti
- Resulullah su istedi
- Suyu bevlin üzerine döktü.

A formunun belirgin bir başka özelliği, onda ashabın bedeviyi engelleme çabaları kısmının bulunmamasıdır.

A formunun özelliklerini taşıyan dört değişik yapı tespit edilmiştir. Bunlardan en sade olan rivayetlerin yapısal görünümü şöyledir:

İbn Ebî Şeybe: Ebû Üsâme > İsmail¹ > Kays² > Ø: Bir bedevî mescide bevlini yaptı; Nebî (s) emretti ve onun bevli üzerine su döküldü.³

Bu rivayette diğer şıklarda bulunan “bedevînin mescide girdiği”, “Hz. Peygamber’in bir kap su istediği” ayrıntıları yoktur. Cümleye giriş doğrudan fiil ile. Rivayet üçüncü kısmı meçhul yapıdadır ve suyu bizzat Hz. Peygamber’in mi yoksa onun emri üzerine başka birinin mi döktüğü açık değildir. Diğer metinler göz ardı edilip yalnız bu metne bakıldığında anlaşılan anlam, Hz. Peygamber’in emri üzerine birinin, bevlin üzerine su dökmüş olduğudur. Suyu dökme (صَبَّ) kelimesiyle ifade edilmiştir.

Aa’nın yapısal görünümü şöyledir:

1. Hadisin başlangıcı	Hadis, bedevînin eylemiyle başlamaktadır.
2. Mescittekilerle ilgili bilgi	–
3. Bedevînin eylemi	بَالَ أَعْرَابِيٍّ فِي الْمَسْجِدِ
4. İnsanların tepkisi	–
5. Hz. Peygamber’in karşı eylemi	–
6. Karşı eylemin sonucu	–
7. Hz. Peygamber’in ikinci eylemi	فَأَمَرَ النَّبِيَّ
8. İkinci eylem gereği yapılan iş	فَصَبَّ عَلَى بَوْلِهِ مَاءً

Diğer yapılardan Ab’de⁴ öncekine ilaveten Hz. Peygamber’in su dolu kap ‘zenûb’ (ذُنُوب) istediği ve onu bizzat kendisinin, bedevînin bevli üzerine döktüğü anlatılmaktadır. Rivayet ‘enne’ (أَنَّ) kalıbıyla başlamıştır. Aa şikkında olduğu gibi Hz. Peygamber’in su istemesi ‘dea’ (دعا) kelimesiyle ifade edilmiştir. Ac’de⁵, bevl olayının anlatıldığı kısımdan önce bir bedevînin mescide geldiği ifade edilmiştir. Bu rivayet fiil cümlesi kalıbındadır. “Resulullah içerdeyken” ziyadesi vardır. Hz. Peygamber’in su istemesi ‘emera’ (أمر); su kabı ‘sicil’ (سِجِل); suyu dökme ‘efrağa’

¹ Muhtemelen ravilerin dördüncü tabakasından İsmail b. Ebî Halid (ö. 146/764)’dir. Bkz. el-Mizzî, Ebu’l-Haccâc Cemaledin Yusuf b. Abdîrahman b. Yusuf (ö. 742/1341), *Tehzîbü’l-Kemal fi Esmâi’r-Ricâl* (I-XXXV), thk. Beşşar Avvad Ma’ruf, er-Risâle, Beyrut 1983, c. 3, s. 69. İsmail b. Ebî Halid, Kays b. Ebî Hâzim’den rivayet edenler arasında sayılmıştır. Bkz. ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1348) *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ* (I-XXV), thk. Şu’ayb el-Arnaut, Hüseyin Esad, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1985, c. 4, s. 199.

² Muhtemelen ravilerin ikinci tabakasından Kays b. Ebî Hâzim (ö. ~90/709)’dir. Tabîinin büyüklerindedir. Zehebî, *Siyer*, c. 4, s. 198.

³ İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849), *el-Musannef fi’l-Ehâdîsi ve’l-Âsâr* (I-VII), thk. Kemâl Yusuf el-Hût, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 1989, c. 1, s. 176, hds.no. 2031.

⁴ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c. 1, s. 176, hds.no. 2030.

⁵ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c. 1, s. 177, hds.no. 2032.

(أَفْرَغَ) kelimeleriyle ifade edilmiştir. Ad'de⁶, bevl olayının anlatıldığı kısımdan önce bir bedevînin mescide geldiği ifade edilmiştir. Hadis fiil cümlesiyle başlamıştır. Bu rivayetin öncekilere ilavesi, Nebî (s)'in bedevînin eylemine sessiz kalmasıdır (فَسَكَتَ عَنْهُ النَّبِيُّ). Su isteme 'dea' (دعا) kelimesiyle ifade edilmiştir. Kapla ilgili bir ifade yer almamakta, sadece 'su istedi' (دَعَا بِمَاءٍ) denilmektedir. Suyu dökme, 'sabbe' (صَبَّ) kelimesiyle ifade edilmiştir. Metne göre suyu döken Hz. Peygamber'dir.

B Formu

B formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

- A formunda yer alan karakteristik özellikler B'de de yer almaktadır.
- Bedevînin bevl etmesi üzerine insanların onu engelleme çabaları anlatılmakta ve Hz. Peygamber'in insanları sakinleştirdiği ifade edilmektedir.

B formunun birinci şikkında (Ba) yer alan rivayet aşağıda gösterilmiştir:

Taberânî: Muhammed b. Abdillâh el-Hadramî > Ahmed b. Muhammed b. Saîd et-Tübbâi > Kâsım b. el-Hakem el-Arabî > Kâsım b. Ma'n > Yahya b. Saîd > Enes b. Mâlik:

“Bir bedevî geldi, mescidin bir tarafına bevl etti. Bunun üzerine insanlar bağırdı. Nebî (s) onları men etti. Sonra sonra su dolu bir kap (zenûb) emretti ve (bedevînin) bevlî üzerine döküldü.”⁷

Fiille başlayan bu rivayette bedevînin eylemine karşı, insanların tepki gösterdiği ifade edilmiştir. Bu tepki, “İnsanlar ona bağırdı” ‘fesâha bihi'n-nâs' (فَصَّاحَ بِهِ النَّاسُ) biçimindedir. Hz. Peygamber, insanların tepkisi üzerine karşı eylemde bulunmuş, onları engellemiştir. Bu engelleme, buradaki rivayette ‘fekeffehum' (فَكَفَّهُمْ) biçimindedir.

Ba'nın yapısal görünümü şöyledir:

1. Hadisin başlangıcı
 2. Mescittekilerle ilgili bilgi
- جاء أعزبائي

⁶ en-Nemerî, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed Kurtubî İbn Abdilber (ö. 463/1071), *et-Temhid limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Me'âni ve'l-Esânîd* (I-XXIV), thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Vizâretü'l-Evkaf ve'ş-Şu'ûni'l-İslâmiyye, Titvan 1985, c. 24, s. 16.

⁷ et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub el-Lahmî, (ö. 360/971), *el-Mu'cemü'l-Evsat* (I-X), thk. Tarık b. İvazillah, Abdülmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kahire t.y. c. 6, s. 66, hds.no. 5809.

3. Bedevînin eylemi	فَبَالَ فِي جَانِبِ الْمَسْجِدِ
4. İnsanların tepkisi	فَصَاحَ بِهِ النَّاسُ
5. Hz. Peygamber'in karşı eylemi	فَكَفَّهُمُ النَّبِيُّ
6. Karşı eylemin sonucu	—
7. Hz. Peygamber'in ikinci eylemi	أَمَرَ بِذُنُوبٍ مِنْ مَاءٍ
8. İkinci eylem gereği yapılan iş	فَصُتِبَ عَلَى بَوَّالِهِ

Bb'de⁸ 'mescidin bir tarafı', (طائفة المسجد) kelimeleriyle; İnsanların tepkisini ifade etmek üzere kullanılan 'zecerehu' kelimesi dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in karşı eylemi için 'fenahâhüm' (فنهاهم) ifadesi kullanılmıştır. Karşı eylemin sonucu ilk kez burada görülmektedir. Hz. Peygamberin insanları engellemesi sonucu, bedevî bevl etmeyi bitirmiş, bitirdikten sonra su emredilmiştir. Bc'de⁹ Hz. Peygamber'in insanları ne diyerek engellediği, söz nakliyle açıklanmıştır. Su kabıyla ilgili kısımda 'min mâin' (من ماءٍ) ifadesi Sünen'de bulunmamakta, müellifin diğer eseri Sünen K.'da yer almaktadır.¹⁰ Bu şıktaki kayıta, karşı eylemin sonucu, daha açık ifadeyle dile getirilmiştir. Bd'de¹¹ rivayet 'inne' kalıbıyla başlamaktadır. Mescidin bir tarafı anlamında öncekilerden farklı biçimde 'nahiye' (ناحية) ifadesi kullanılmıştır. Bir önceki rivayette olduğu gibi söz nakli yapılmış fakat "onu bırakın" anlamında 'daûh' (دعوه) kelimesi kullanılmıştır. Be'de dört değişik yapıda rivayet bulunmaktadır. Ancak bu ayrıntıya burada yer veremeyeceğiz. Bg'de Hadisin 'inne' (إِنَّ) ile başlaması ve "...onun ashabı onu men etmek istediler..." anlamında 'erâde ashabuhû en yemneûh' (أَرَادَ أَصْحَابُهُ أَنْ يَمْنَعُوهُ) gibi farklılıklarla dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in karşı eylemi tek kelimedir. Su kabı söylenmemiş yalnızca su emrettiği ifade edilmiştir.¹² Bh'de "Onu acele ettirmeyin" anlamında 'lâ tuaccilûh' (لَا

⁸ el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl, (ö. 256/870), *Sahîh* (I-VI), thk. Mustafa Dîb el-Buğa, Daru İbn Kesir, Beyrut 1990, c. 1, s. 89, hds.no. 219.

⁹ en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Ali b. Şu'ayb (303/915), *Sünen* (I-IX), thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbû'ati'l-İslâmiyye, Halep 1986, c. 1, s. 48, hds.no.55.

¹⁰ Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (I-X), thk. Hasen Abdülmün'im eş-Şelebî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2001, I, 92, hds.no. 53.

¹¹ Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî Müslim b. el-Haccâc, *Sahîh* (I-V), thk. Muhammed Fuâd Abdülbakî, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, Kahire 1955, c. 1, s. 236, hds.no. 284-99.

¹² Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ el-Mevsilî (ö. 307/919), *Müsned* (I-XIII), thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, Dimaşk 1984, c. 6, s. 328, hds.no. 3652.

(تَعَجَّلُوا) ifadesi yer almakta ve bu ifade Hz. Peygamber'in karşı eylemi bölümünde bulunmaktadır.¹³

C Formu

C formunun karakteristik özelliği şudur:

B formuna ilave olarak “İsteğini karşıladı, ihtiyacını giderdi” anlamında ‘kadâ hacetehu’ (فَضَى حَاجَتَهُ) ifadesi yer almaktadır.

Rivayette, cümle ‘inne’ kalıbıyla başlamaktadır. Bedevîye ait iki eylem bulunmaktadır. Birinci olarak ihtiyacını karşıladığı, ikinci olarak mescidin bir tarafına dikilip bevl ettiği bildirilmektedir. Hz. Peygamber'in karşı eyleminde ‘fekeffehüm’ (فَكَفَّهُمْ) ifadesi kullanılmıştır.¹⁴

D Formu

D formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

B formuna ilave olarak

–Rivayetin sonunda ‘kissadan hisse’ bölümünde¹⁵ Hz. Peygamber'in: “Siz kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz; zorlaştırıcılar olarak gönderilmediniz” dediği rivayet edilmiştir.

–Hz. Peygamber'in insanları engellemesi bölümü, birkaç istisna hariç, onun sözünün rivayeti biçimindedir.

D formunun yapısal görünümü genelde şöyledir:¹⁶

1. Hadisin başlangıcı
2. Mescittekilerle ilgili bilgi

قَامَ أَعْرَابِيٌّ

¹³ Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/827), *el-Musannef* (I-XI), thk. Habiburrahman A'zamî, el-Meclisü'l-İlmî, Beyrut 1983, c. 1, s. 425, hds.no. 1661. Müellif, bu hadisin bir başka tarikini daha vermektedir. Bu formdaki diğer rivayetler için bkz. Ebû Avâne, Yakub b. İshâk b. İbrahim el-İsferâyîni (ö. 316/928), *Müstahrec* (I-V), thk. Eymen b. Ârif ed-Dimaşkî, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1998, c. 1, s. 182, hds.no. 566.

¹⁴ İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, (ö. 241/855), *Müsned* (I-LII), thk. Şuayb el-Arnaut, Adil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1998, c. 20, s. 132, hds.no. 12709.

¹⁵ ‘Kissadan hisse’ bölümüyle kastedilen, bazı rivayetlerin son kısmında gelen ve rivayette anlatılanları bir biçimde yorumlayan veya alınması gereken dersi bildiren kısımdır.

¹⁶ İbn Hibbân, Muhammed, Ebû Hatim ed-Dârimî (ö. 354/965), *Sahîh*, Tertîb: Ebu'l-Hasan Alaeddin Ali b. Balabân b. Abdillâh İbn Balabân (ö. 739/1339) *el-İhsân fî Takrîbi Sahîhi İbn Hibbân* (I-XVIII), thk. Şu'ayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1988, c. 4, s. 244, hds.no. 1399.

3. Bedevînin eylemi	قَبَالَ فِي الْمَسْجِدِ
4. İnsanların tepkisi	فَتَنَّاوَلَهُ النَّاسُ
5. Hz. Peygamber'in karşı eylemi	فَقَالَ هُمْ رَسُولُ اللَّهِ : " دَعْوَةٌ... "
6. Karşı eylemin sonucu	—
7. Hz. Peygamber'in ikinci eylemi	... وَأَهْرَيْقُوا عَلَى بَوْلِهِ دَلْوًا مِنْ مَاءٍ
8. İkinci eylem gereği	—
yapılan iş	→Kıssadan hisse bölümü
	فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُبَيِّنِينَ، وَمَنْ تَبِعْتُمْ مُعَسِّرِينَ

D Formundaki Eklenti:

Kıssadan hisse bölümü, iki tür yapıya sahiptir. Bunlardan birincisi tanımlama biçiminde olup “Şüphesiz siz kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz; zorlaştırıcılar olarak gönderilmediniz.” (فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُبَيِّنِينَ، وَمَنْ تَبِعْتُمْ مُعَسِّرِينَ) yapısına sahiptir. Bu yapı, bu hâliyle sarmalın¹⁷ dışındaki rivayetlerde bulunamamıştır. Bu nedenle sarmalın özgün eklentilerinden sayılabilir. İkincisi ise, emir veya tavsiye biçiminde olup “Öğretin; kolaylaştırın, zorlaştırmayın.” (عَلِّمُوا وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا) yapısındadır. Bu eklentinin, üçlü emir hâliyle, sarmal dışındaki bazı rivayetlerde öfkeye hakim olmakla ilgili rivayetlere bitişik durumda bulunduğu görülmektedir.¹⁸ Bu yapı “kolaylaştırın, zorlaştırmayın” (يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا) kökünde birleşen bir sarmalda ayrıca incelenebilir. Bununla birlikte, “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın” emir veya tavsiyesi, bir ilkeyi temsil eden slogana benzediğinden, farklı bağlamlarda mükerrer olarak kullanılmış olma ihtimali¹⁹ göz önünde bulundurulmalıdır.

E Formu

E formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

- Hadisin başlangıcını takiben, bedevînin Hz. Peygamber’e bey‘at ettiği ifadesi bulunmaktadır.
- Hz. Peygamber ile bedevî arasında bir diyalog geçmektedir. Diyalog iki soru ve iki cevaptan oluşmaktadır:
 - Soru 1: Sen Müslüman değil misin?
 - Cevap 1: Elbette (Müslüman’ım)
 - Soru 2: Mescide bevl etmenin nedeni nedir?

¹⁷ Belirli bir ifade biçiminin (*Kök*) etrafında kümelenen rivayetlerin oluşturduğu grup, sarmal olarak isimlendirilmiştir. Bkz. Kuzudişli, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, s. 64.

¹⁸ Örneğin bkz. İbn Hanbel, *Müsned*, c. 4, s. 39, hds.no. 2136; 338, hds.no. 2556.

¹⁹ Farklı birkaç örnek için bkz. Ebû Davud, Süleyman b. Davud b. el-Carûd el-Fârisî et-Tayâlisî, (ö. 204/819) *Müsned* (I-IV), thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, Hicr li't-Tıba'a ve'n-Neşr, Cizre 1999, c. 4, s. 337, hds. no. 2730; İbn Ca'd, Ebu'l-Hasan Ali b. Ca'd b. Ubeyd el-Cevherî (ö. 230/845), *Müsned*, thk. Amir Ahmed Hayder, Müessesetü'n-Nâdir, Beyrut 1990, s. 212, hds.no. 1404; Buhârî, c. 1, s. 38, hds.no. 69; İbn Hanbel, *Müsned*, c. 4, s. 338, hds.no. 2556.

- Cevap 2: Ben orayı sıradan bir yer sandım
- Bu formda kıssadan hisse bölümü yer almamaktadır.

E formunda yer alan rivayetlerin yapısal özellikleri genelde şöyledir:²⁰

1. Hadisin başlangıcı	أَتَى النَّبِيَّ أَعْرَابِيٌّ فَبَايَعَهُ فِي الْمَسْجِدِ
2. Mescittekilerle ilgili bilgi	
3. Bedevînin eylemi	ثُمَّ انْصَرَفَ، فَقَامَ فَفَشَحَ فَبَالَ
4. İnsanların tepkisi	فَهَمَّ النَّاسُ بِهِ
5. Hz. Peygamber'in karşı eylemi	فَقَالَ النَّبِيُّ: " لَا تَقْطَعُوا عَلَيَّ الرَّجُلَ بَوْلَهُ "
6. Karşı eylemin sonucu	–
→ "Sen Müslüman değil misin?" Diyalogu	ثُمَّ دَعَا بِهِ فَقَالَ: " أَلَسْتَ بِمُسْلِمٍ؟ " قَالَ: بَلَى قَالَ: " فَمَا حَمَلَكَ أَنْ بُلْتَ فِي الْمَسْجِدِ؟ فَقَالَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا ظَنَنْتُ إِلَّا أَنَّهُ صَعِيدٌ مِنَ الصُّعَدَاتِ فَبُلْتُ فِيهِ
7. Hz. Peygamber'in ikinci eylemi	فَأَمَرَ النَّبِيُّ بِذُنُوبٍ مِنْ مَاءٍ
8. İkinci eylem gereği yapılan iş	فَصَبَّ عَلَى بَوْلِهِ

F Formu

F formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

- Hadisin bir yerinde bedevîye mescitlerin işlevini öğreten şu öğüt bulunmaktadır: “Bu yere, bevl edilmez; burası namaz için bina edilmiştir.”
- Bu formdaki rivayetlerde, insanların tepkileri ifade edilirken onların ‘meh meh’ (مه مه) dediklerinin kaydedilmiş olması dikkat çekmektedir.²¹

F formunun yapısal görünümü genelde şöyledir:

1. Hadisin başlangıcı	أَنَّ رَجُلًا
2. Mescittekilerle ilgili bilgi	بَالَ فِي الْمَسْجِدِ
3. Bedevînin eylemi	وَرَسُولُ اللَّهِ وَأَصْحَابُهُ فِيهِ

²⁰ el-Makdisî, Ebû Abdillâh Ziyâüddin Muhammed Ziyâüddin (ö. 643/1245), *el-Ehâdisü'l-Muhtâra* (I-XIII), thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş, Dâru Hıdır, Beyrut 2000, c. 11, s. 308, hds.no. 311.

²¹ Ebû Nu‘aym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk İsfahânî (ö. 430/1038), *el-Müsnedü'l-Müstahrec alâ Sahihi'l-İmâm Müslim* (I-IV), thk. Muhammed Hasan İsmail, : Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1996, c. 1, s. 344, hds.no. 654.

4. İnsanların tepkisi	فَقَالُوا مَهْ
5. Hz. Peygamber'in karşı eylemi	فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ " دَعُوهُ لَا تُزِرُّمُوهُ "
6. Karşı eylemin sonucu	فَلَمَّا فَرَغَ دَعَاَهُ فَقَالَ
→Bedevîye öğüt	إِنَّ هَذِهِ الْمَسَاجِدَ لَا تَصْلُحُ لِنَبِيِّ مِنْ هَذَا الْقَدْرِ إِنَّمَا هِيَ لِلذِّكْرِ اللَّهِ وَالصَّلَاةِ
7. Hz. Peygamber'in ikinci eylemi	فَمُ أَمَرَ النَّبِيُّ بِدَلْوٍ مِنْ مَاءٍ
8. İkinci eylem gereği yapılan iş	فَشَنَّهُ عَلَيْهِ شَنًّا وَتَرَكَوهُ

G Formu

G formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

- Bedevî'nin mescide girişinden sonra bir diyalog yer almaktadır. Bu diyalogta iki soru ve iki cevap bulunmaktadır. Sorulardan ikincisi cevabî soru biçimindedir. Diyalog kıyametin ne zaman vuku bulacağıyla ilgili olup genel itibarıyla şöyledir:
 - Bedevi kıyametin ne zaman vuku bulacağını sorar.
 - Hz. Peygamber, kıyamet için ne hazırladığını sorar.
 - Bedevî hazırlığının pek olmadığını fakat Allah ve Resulünü sevdiğini söyler.
 - Hz. Peygamber ona, sen sevdiğinle berabersin, der.
- Diyalogdan sonra, formlarda gördüğümüz standart maddeler gelir.
- Hz. Peygamber'in karşı eyleminde, bedevînin cennet ehlinden biri olabileceği, biçiminde bir açıklama vardır.

9

G formunun yapısal görünümü genelde şöyledir:²²

1. Hadisin başlangıcı	جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْخٌ كَبِيرٌ
→ "Kıyamet ne zaman?"	فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: " مَا أَعَدَدْتُ لَهَا؟ "
sarmalı	فَقَالَ: " لَا، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَعَدَدْتُ لَهَا مِنْ كَبِيرِ صَلَاةٍ وَلَا صِيَامٍ إِلَّا إِنِّي أَحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ "
	قَالَ: " فَأَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ "
2. Mescittekilerle ilgili	–
bilgi	3. Bedevînin eylemi
	فَوُتِبَ الشَّيْخُ فَبَالَ فِي الْمَسْجِدِ
	–
4. İnsanların tepkisi	
5. Hz. Peygamber'in karşı eylemi	فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " دَعُوهُ فَعَسَى أَنْ يَكُونَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ "

²² Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî (ö. 292/905), *Müsned* (I-XVIII), thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine 1988, c. 5, s. 161, hds.no. 1753.

6. Karşı eylemin sonucu	–
7. Hz. Peygamber’in ikinci eylemi	–
8. İkinci eylem gereği yapılan iş	وَصَبَّ عَلَى بُولِهِ مَاءٌ

“Kıyamet Ne Zaman?” Sarmalı:

Burada G formuna uzantısı olan “Kıyamet ne zaman?” sarmalı hakkında, kısa bilgi vereceğiz. Asıl konumuzun dışında kaldığından bu sarmalı form ve tipleriyle değil, en eski kaynaklarda yer aldığı şekliyle tanıtacak ve G formuyla karşılaştırmasını yapacağız.

“Abdurrezzak > Ma‘mer > Zührî > Enes b. Mâlik senediyle kaydedilen bir hadise göre, bedevîlerden bir adam Resulullah (s)’a geldi ve Ey Allah’ın Resülü, kıyamet ne zaman, diye sordu. Resulullah (s): Onun için ne hazırladın, dedi. Bedevî: Onun için kendimi kutlayabileceğim büyük bir şey hazırlamadım; ancak ben gerçekten Allah ve Resulünü seviyorum, dedi. Resulullah (s): Şüphesiz sen, sevdiğinle berabersin, dedi.”²³

Bu rivayetin Muvatta’daki kaydında bedevînin, oruç ve namazının az olduğunu söylediği belirtilmektedir.²⁴ Buhârî’deki kaydına göre,²⁵ Hz. Peygamber ve Enes mescitten çıkarken bedevîye rastlamışlardır. Bu kayda göre, bedevî sadakasının azlığını da ifade etmiştir. Bir başka kayıta²⁶ aynı rivayet, kıyamet alametlerinin ne zaman ortaya çıkacağıyla ilgili başka bir sarmala²⁷ uzantılı biçimde yer almaktadır. “Kıyamet ne zaman?” sarmalı oldukça karmaşıktır. Bu sarmalda birçok rivayet, çeşitli uzantılarla birbiri içine girmiş haldedir. Yukarıdaki rivayette görülen bu eklenti, “kıyamet ne zaman” sarmalına işaret etmektedir.

H Formu

H formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

– İkinci eylem gereği yapılan işten sonra, Hz. Peygamber ile bedevî arasında geçen, G formundakinden farklı bir diyalog bulunmaktadır. Bu diyalog bir soru ve bir cevaptan ibarettir. Diyalog bir kişinin bir kavmi sevmesi, fakat onların yaptıklarını yapmaması üzerine olup genel itibarıyla şöyledir:

²³ Ma‘mer b. Ebî Amr Râşid el-Ezdî (ö. 153/769), *el-Câmi‘*, bkz. Abdurrezzak, *Musannef*, c. 11, s. 199, hds.no. 20317.

²⁴ Mâlik, *Muvattâ* (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivayeti I-III), thk. Takiyyüddin en-Nedvî, Dâru’l-Kalem Dimaşk 1991, c. 3, s. 420, hds.no. 929. Krş. thk. A‘zamî, c. 1, s. 100.

²⁵ Buhârî, *Sahîh*, c. 9, s. 65, hds.no. 7153.

²⁶ Ebu’l-Hasan Ali b. Hucr b. İyas es-Sa‘di (ö. 244/850), *Hadîsu Ali b. Hucr es-Sa‘di an İsmail b. Ca‘fer el-Medenî (Ehâdisü İsmail b. Ca‘fer, ö. 180/796)*, thk. Ömer b. Refûd b. Refid es-Süfyânî, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 1998, s. 453, hds.no. 388.

²⁷ Müslim, *Sahîh*, c. 4, s. 2269, hds.no. 136-2952.

- Bedevî Hz. Peygamber'e, bir kişinin bir topluluğu sevdiği halde, onların yaptığı işleri yapmaması hakkında ne düşündüğünü sorar.
- Hz. Peygamber, "Kişi sevdiğiyle beraberdir" cevabını verir.

H formunun yapısal görünümü genelde şöyledir:²⁸

1. Hadisin başlangıcı	جاء أعرابيٌّ
2. Mescittekilerle ilgili bilgi	—
3. Bedevînin eylemi	قَبَالَ فِي الْمَسْجِدِ
4. İnsanların tepkisi	—
5. Hz. Peygamber'in karşı eylemi	—
6. Karşı eylemin sonucu	—
7. Hz. Peygamber'in ikinci eylemi	فَأَمَرَ النَّبِيُّ
8. İkinci eylem gereği yapılan iş	بِمَكَانِهِ فَاحْتَفِرَ وَصَبَّ عَلَيْهِ دَلْوً مِنْ مَاءٍ
→ "Bir kişi bir kavmi sever..." Sarmalı	قَالَ الْأَعْرَابِيُّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْمَرْءُ يُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَمَّا يَعْمَلْ بِعَمَلِهِمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ "

Rivayette geçen diyalog, aslında "Bir kişi bir kavmi sever..." adını verebileceğimiz farklı bir sarmalın uzantısıdır. Bu sarmal hakkında kısa bilgi verelim.

"Bir Kişi Bir Kavmi Sever..." Sarmalı:

Bu sarmalda yer alan rivayetlerin erken kayıtlarından birinde, bir adamın Hz. Peygamber'e: "Bir adam bir kavmi sever fakat onların yaptıklarını yapamaz(sa onun hakkında ne buyrulur?)" diye sorduğu; Hz. Peygamber'in de: "Kişi, sevdiğiyle beraberdir." dediği bildirilmektedir.²⁹ Aynı kaynağın bir başka kaydında, bir bedevînin, Medine dışında bir yerde, birkaç kez yüksek sesle bağırarak Hz. Muhammed'e (s) seslendiği, insanların onu engellemeye çalıştıkları, fakat onun aldırmadığı ve söz konusu soruyu sorup, malum cevabı aldığı belirtilmektedir.³⁰ Bu sarmalın içine mestlere mesh etme konusunun da karıştığı görülmektedir.³¹ H formu içinde yer alan bazı kayıtlarda, bedevînin bevli olayı olmaksızın ayrıca üç yerde kaydedilmiş olduğunu da belirtelim.³²

²⁸ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c. 6, s. 311, hds.no. 3626.

²⁹ Ebû Davud et-Tayalisi, *Müsned*, c. 1, s. 134, hds.no. 154.

³⁰ Ebû Davud et-Tayalisi, *Müsned*, c. 2, s. 486, hds.no. 1263.

³¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr (I-XXV)*, thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1994, c. 8, s. 54, hds.no. 7348.

³² Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c. 5, s. 270, hds.no. 2888; c. 6, s. 35, hds.no. 3278; 36, hds.no. 3280.

I Formu

I formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

- Bu form rivayetlerin başında veya sonunda ikinci bir olay anlatılmaktadır. Bu olay genel yapısı itibariyle şöyledir:
 - o Bedevî, “Allah’ım bana ve Muhammed’e merhamet et; bizden başka hiç kimseye merhamet etme” diye dua eder.
 - o Hz. Peygamber, “Geniş olanı daralttın” der. Bu bölüm, bedevînin duası sarmalı olarak isimlendirilmiştir.
- Bu formda yer alan bazı rivayetlerde bedevîye öğüt bölümü bulunmaktadır.³³

I formunda yer alan rivayetin yapısal görünümü genelde şöyledir:

1. Hadisin başlangıcı	أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ
2. Mescittekilerle ilgili bilgi	-
→ Bedevînin duası sarmalı	فَقَالَ: اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا، وَلَا تَرْحَمْ مَعَنَا أَحَدًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَقَدْ تَحَجَّرَتْ وَاسِعًا
3. Bedevînin eylemi	ثُمَّ قَامَ الْأَعْرَابِيُّ فَبَالَ فِي الْمَسْجِدِ
4. İnsanların tepkisi	-
5. Hz. Peygamber’in karşı eylemi	-
6. Karşı eylemin sonucu	-
7. Hz. Peygamber’in ikinci eylemi	فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: اهْرَيْقُوا عَلَيَّ بَوْلَهُ ذَنْبًا مِنْ مَاءٍ
8. İkinci eylem gereği yapılan iş	-

Bedevînin duası sarmalı:

Bedevînin duası aslında ayrı bir sarmalın içindedir. Şimdi bu sarmala kısaca bakalım:

İbn Hanbel’in kaydına göre Resulullah ve ashabı namaz kılmaya kalkmışlar. Namazdayken bir bedevî, yukarıda geçen duayı niyaz etmiş. Namazdan sonra Hz. Peygamber ona yukarıda geçen cevabı vermiştir.³⁴

Aynı müellifin bir başka kaydında olay özetle şöyle anlatılır: Bedevî bineğiyle gelir, onu bağlar sonra mescide girer, Hz. Peygamber’in arkasında namaz kılar. Sonra çıkar hayvanı çözer ve üzerine biner. Giderken yukarıda geçen

³³ Bezzâr, *Müsned*, c. 14, s. 354, hds.no. 8051.

³⁴ İbn Hanbel, *Müsned*, c. 13, s. 211, hds.no. 7802. Ayrıca bkz. Buhârî, *Sahih*, c. 8, s. 10, hds.no. 6010; Ebû Davud, Süleyman b. Eş’as b. İshâk el-Ezdî, es-Sicistânî (ö. 275/889), *Sünen* (I-IV), thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, el-Mektebetü’l-Asriyye, Beyrut t.y., c. 1, s. 233, hds.no. 882; Nesâî, *Sünen*, c. 3, s. 14, hds.no. 1216. Daha geç kaynaklarda da benzer rivayetler tekrarlanmaktadır. Bununla ilgili sarmal incelenirken ayrıca bakılması gerekir.

duayı eder. Hz. Peygamber etrafındakilere: Acaba bu adam mı daha akılsız (edal) yoksa hayvanı mı? Dediği şeyi duydunuz mu, der. Sonra: Geniş olanı daralttın, der. Rivayetin devamında bir başka sarmal olan Allah'ın yüz rahmeti olduğunu ve bunun birini mahlukata bölüştürdüğünü anlatan hadis gelir.³⁵ Rivayete göre Hz. Peygamber bedevînin gıyabında konuşmakta, fakat daha sonra geniş olanı daralttın, derken, söz yine muhataba dönmektedir. Bu uyumsuz ifade, daha sonraki bir kayıttta, düzgün bir şekilde "O, geniş olanı daralttı."³⁶ biçiminde yer almıştır.

J Formu

J formunun karakteristik özellikleri şunlardır:

- Rivayetin bir yerinde bedevînin anısı nakledilmektedir. Buradaki eklentide nakledildiğine göre bedevî, toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini anladıktan sonra, Hz. Peygamber'e olan minnettarlığını ifade etmiş ve onun kendisine kötü muamele etmemesinden övgüyle söz etmiştir.
- Bu formda yer alan kayıtların çoğunluğu I formundaki bazı rivayetlere bitişiktir.³⁷

J formunda yer alan rivayetin yapısal görünümü genelde şöyledir:

bilgi	1. Hadisin başlangıcı	دَخَلَ أُخْرَابِيَّ الْمَسْجِدَ
	2. Mescittekilerle ilgili	-
	3. Bedevînin eylemi	فَمَشَّحَ بِيُولُ
	4. İnsanların tepkisi	فَصَاحَ بِهِ النَّاسُ
eylemi	5. Hz. Peygamber'in karşı	فَكَفَّهُمْ رَسُولُ اللَّهِ
	6. Karşı eylemin sonucu →Bedevîye öğüt	- ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ: إِنَّمَا بُنِيَ هَذَا الْمَسْجِدُ لِذِكْرِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَالصَّلَاةِ، وَإِنَّهُ لَا يُبَالُ فِيهِ
eylemi	7. Hz. Peygamber'in ikinci	ثُمَّ دَعَا بِدُنُوبٍ مِنْ مَاءٍ
yapılan iş	8. İkinci eylem gereği	فَصَبَّهُ عَلَى بُولِهِ

³⁵ İbn Hanbel, *Müsned*, c. 21, s. 99, hds.no. 18799. Ayrıca bkz. Ebû Davud, *Sünen*, c. 4, s. 271, hds.no. 4885. Daha sonraki kaynaklarda da benzer rivayetler tekrarlanmaktadır.

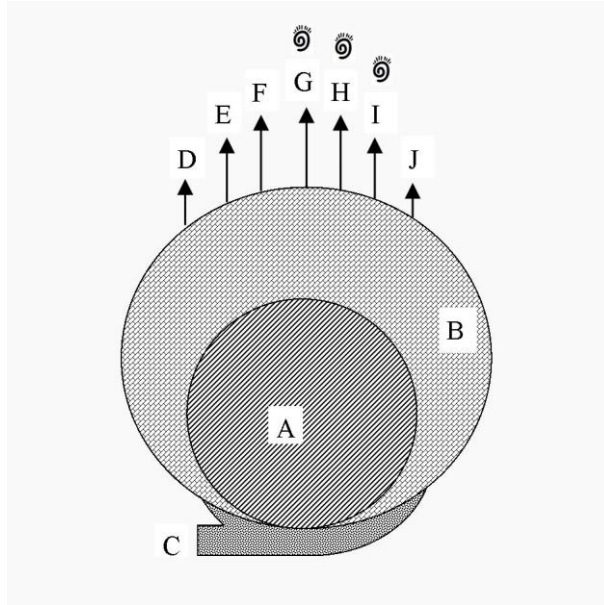
³⁶ Taberânî, *Mu'cem K.* c. 2, s. 161, hds.no. 1667; el-Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbü'rî (ö. 405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn* (I-IV), thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1990, c. 4, s. 276, hds.no. 7630.

³⁷ Harâitî, Ebû Bekr Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Sehl es-Sâmerrî (ö. 327/939), *Mekârimü'l-Ahlâk*, thk. Eymen Abdülcâbir el-Buhayrî, Dârü'l-Âfâki'l-Arabiyye, Kahire 1999, s. 43, hds.no. 74.

Formların Genel Değerlendirilmesi ve Sarmalın Görünümü

Bir bedevînin mescide bevl etmesiyle ilgili rivayetler toplam 11 formda yer almıştır. En sade içerik A formunda, en yoğun metinler ise I formunda yer almaktadır. A ve C formu, B formundan büyük farklılıklar taşımamaktadır.

Bir bedevînin mescide bevl etmesi sarmalında yer alan rivayetlerin yapısal görüntüsü aşağıdaki tabloda verilmiştir (Bkz. Tablo 1). Tabloda yer alan oklar eklentileri göstermektedir. Üzerinde sembol olan oklar ise, başka sarmallara yapılan uzantılara işaret etmektedir.

Tablo 1. Bir bedevînin mescide bevl etmesi sarmalının genel görünümü

Sonuç

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde gösterilmiştir.

1) Bu uygulamada Hicri ilk beş yüzyıla ait matbu hadis kitaplarının büyük bölümü taranmış ve ilgili rivayetler tespit edilmiştir. Bulunan 86 adet kayıt, yapısal özelliklerine göre 11 forma ayrılmıştır.

2) Rivayetlerin içeriklerini karşılaştırabilmek amacıyla, sekiz maddelik içerik şablonu hazırlanmıştır. Bu maddeler: 1) Hadisin başlangıcı 2) Mescittekilerle ilgili bilgi 3) Bedevînin eylemi 4) İnsanların tepkisi 5) Hz. Peygamber'in karşı eylemi 6) Karşı eylemin sonucu 7) Hz. Peygamber'in ikinci eylemi ve 8) İkinci eylem gereği yapılan işler. Rivayetlerin içeriği sekiz maddeden

az olduğunda, olmayan maddenin karşılığı boş bırakılmış; sekiz maddeden fazla olduğunda, fazla olan kısım hangi maddeler arasında bulunuyorsa oraya uzantı (→) biçiminde eklenmiştir.

- Tüm kayıtlardaki kök ifadenin (“*Bir bedevi geldi ve mescide bevlini yaptı*”), cümle yapılarında kısmi değişiklikler olsa da, birbirine çok yakın olduğu görülmüştür.
- Standart maddeler içinde yoğunluğun, B formunun karakterini taşıyan kısımda toplandığı tespit edilmiştir.
- Bazı maddelerde normalin çok üzerinde anlamdaş kelimelerin kullanılması dikkat çekmiştir. Bu durum, ravinin rivayete kendi işaretini koymasına biçiminde yorumlanmıştır.
- Çoğu tabloda boş kalan bazı maddeler bulunmaktadır. Bu maddelerde yer alan ifadelerin, anlatımı zenginleştirmek amacıyla sonradan ilave edildiği düşünülmüştür.

3) Her formun karakteristik özellikleri ayrı ayrı açıklanmıştır. Buna göre:

- A formu: En sade kayıtlar olup içeriğinde üç husus belirtilmektedir. Bunlar: 1) Bir bedevînin mescide bevl ettiği 2) Hz. Peygamber’in su istediği ve 3) Suyu bevl üzerine döktüğü haberi.
- B formu: A formuna göre bir husus ilavesi bulunmaktadır. Bu husus, bedevînin bevl etmesine insanların tepki gösterdiğinin haber verilmesidir.
- C formu: Haberin başında, bedevînin mescide geldiği ve ihtiyacını giderdiği ilavesi yer almaktadır.
- D formu: Haberin sonunda Hz. Peygamber’in “*Siz kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz, zorlaştırıcılar olarak gönderilmediniz*” dediği nakledilmektedir. Bu nakil, sekiz maddelik standart içerikte yer almadığı için eklenti olarak değerlendirilmiş ve ona kıssadan hisse eklentisi adı verilmiştir.
- E formu: Haberin başında bedevînin Hz. Peygamber’e bey’at ettiği bilgisi verilmektedir. Bu formu farklı yapan özellik ise bir diyalog içermesidir. Hz. Peygamber ile bedevî arasında geçen bu diyalogda, Hz. Peygamber’in ona, sen Müslüman değil misin, diyerek çıkışarak mescide neden bevl ettiğini sorduğu anlatılmaktadır. Bu eklentiye, “Sen Müslüman değil misin?” diyalogu adı verilmiştir.
- F formu: Hadisin bir yerinde bedevîye mescidin işlevini öğreten, öğüt mahiyetinde bir eklenti yer almaktadır. Bu eklentiye, bedevîye öğüt adı verilmiştir.
- G formu: Bu formda sarmal dışına uzantı yer almaktadır. Bu uzantıya göre bedevî mescide bevl etmeden önce Hz. Peygamber’e kıyametin ne zaman kopacağını sormuş ve aralarında bir diyalog geçmiştir. Bu uzantıya “Kıyamet ne zaman?” sarmalı eklentisi denilmiştir.
- H formu: Bu formda sarmal dışına bir başka uzantı yer almaktadır. Bu uzantıya göre, bedevî Hz. Peygamber’e, bir kişi bir kavmi

sever ama onların yaptığını yapmazsa ne olacağını sormuş ve aralarında bir diyalog geçmiştir.

- I formu: Bu formda sarmal dışına bir başka uzantı yer almaktadır. Bu uzantıya göre bedevî, yalnızca kendisine ve Hz. Muhammed'e merhamet etmesi için yüksek sesle Allah'a dua etmiş, bunun üzerine Hz. Peygamber ile onun arasında bir diyalog olmuştur. I formundaki bazı kayıtlarda birden fazla eklentinin yer aldığı görülmüştür. İkinci veya üçüncü eklentiler diğer formlarda bulunanlarla aynıdır.

- J formu: Rivayetin bir yerinde bedevînin, Hz. Peygamber'in ona ne kadar iyi davrandığını belirten bir anısı nakledilmektedir. Bu eklentiye bedevînin anısı adı verilmiştir.

4) D formundan itibaren birtakım eklentilerin yer aldığı görülmüştür. Eklentilerin içeriği, kim tarafından yapıldığı, kurgusunun ne olduğu konusunda verilere dayalı tahminler yürütülmüş ve bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre:

- D formundaki kıssadan hisse eklentisinin iki tür yapıda olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan birincisinin sarmal dışında benzeri bulunmamaktadır. Diğerinin ise başka sarmalda benzerleri bulunmaktadır.

- E formundaki "*Sen Müslüman değil misin?*" eklentisinin bu formda tek kaldığı, birden fazla eklentiye sahip formlarda bile yer almadığı görülmüştür.

- F formundaki bedevîye öğüt eklentisinin sarmal dışında yapısal benzerine rastlanmamıştır.

- G formundaki "*Kıyamet ne zaman?*" eklentisinin kökünün, dışarıdaki bir sarmala uzandığı görülmüştür. Eklenti ile formun kök kısmı arasındaki uyumsuzluk fark edilebilecek düzeydedir.

- H formunda yer alan "*Bir kişi bir kavmi sever...*" eklentisinin bu sarmala dışarıdan geldiği düşünülmektedir.

- I formunda yer alan bedevînin duası eklentisinin de yabancı bir sarmaldan geldiği gözlenmiştir.

- J formunda yer alan bedevînin anısı eklentisinin, I formu içindeki bazı kayıtlarda da yer aldığı görülmüştür.

Kaynakça

Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San‘ânî (ö. 211/827), *el-Musannef* (I-XI), thk. Habiburrahman A‘zamî, el-Meclisü'l-İlmî, Beyrut 1983.

Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî (ö. 292/905), *Müsned* (I-XVIII), thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine 1988.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ‘îl, (ö. 256/870), *Sahîh* (I-VI), thk. Mustafa Dîb el-Buğa, Daru İbn Kesir, Beyrut 1990.

Ebû Avâne, Yakub b. İshâk b. İbrahim el-İsferâyînî (ö. 316/928), *Müstahrec* (I-V), thk. Eymen b. Ârif ed-Dimaşkî, Dârü'l-Ma‘rife, Beyrut 1998.

Ebû Davud, Süleyman b. Davud b. el-Carûd el-Fârisî et-Tayâlisî, (ö. 204/819) *Müsned* (I-IV), thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, Hicr li't-Tıba‘a ve'n-Neşr, Cizre 1999.

Ebû Davud, Süleyman b. Eş‘as b. İshâk el-Ezdî, es-Sicistânî (ö. 275/889), *Sünen* (I-IV), thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut t.y.

Ebu'l-Hasan Ali b. Hucr b. İyas es-Sa‘di (ö. 244/850), *Hadîsu Ali b. Hucr es-Sa‘di an İsmail b. Ca‘fer el-Medenî (Ehâdisü İsmail b. Ca‘fer, ö. 180/796)*, thk. Ömer b. Refûd b. Refid es-Süfyânî, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1998.

Ebû Nu‘aym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk İsfahânî (ö. 430/1038), *el-Müsnedü'l-Müstahrec alâ Sahihi'l-İmâm Müslim* (I-IV), thk. Muhammed Hasan İsmail, : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996.

Ebû Ya‘lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ el-Mevsilî (ö. 307/919) *Müsned* (I-XIII), thk. Hüseyin Selim Esed, Dârü'l-Me‘mûn li't-Türâs, Dimaşk 1984.

Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn* (I-IV), thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.

Harâitî, Ebû Bekr Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Sehl es-Sâmerrî (ö. 327/939), *Mekârimü'l-Ahlâk*, thk. Eymen Abdülcâbir el-Buhayrî, Dârü'l-Âfâki'l-Arabiyye, Kahire 1999.

İbn Ca‘d, Ebu'l-Hasan Ali b. Ca‘d b. Ubeyd el-Cevherî (ö. 230/845), *Müsned*, thk. Amir Ahmed Hayder, Müessesetü'n-Nâdir, Beyrut 1990

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdillâh b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849), *el-Musannef fi'l-Ehâdisi ve'l-Âsâr* (I-VII), thk. Kemâl Yusuf el-Hût, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1989.

İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, (ö. 241/855), *Müsned* (I-LII), thk. Şuayb el-Arnaut, Adil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1998.

İbn Hibbân, Muhammed, Ebû Hatim ed-Dârimî (ö. 354/965), *Sahîh*, Tertîb: Ebu'l-Hasan Alaeddin Ali b. Balabân b. Abdillâh İbn Balabân (ö. 739/1339) *el-İhsân fî Takrîbi Sahîhi İbn Hibbân* (I-XVIII), thk. Şu'ayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1988.

Kuzudişli, Ali, *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, İzmir 2012.

Ma'mer b. Ebî Amr Râşid el-Ezdî (ö. 153/769), *el-Câmi'*, bkz. Abdurrezzak, *Musannef*.

Makdisî, Ebû Abdillâh Ziyaüddin Muhammed Ziyaüddin (ö. 643/1245), *el-Ehâdisü'l-Muhtâra* (I-XIII), thk. Abdülmelik b. Abdullâh b. Dehîş, Dâru Hıdır, Beyrut 2000.

Mâlik, *Muvattâ* (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivayeti I-III), thk. Takiyyüddîn en-Nedvî, Dâru'l-Kalem Dimâşk 1991.

Mizzî, Ebu'l-Haccâc Cemaleddin Yusuf b. Abdirrahman b. Yusuf (ö. 742/1341), *Tehzibü'l-Kemal fî Esmâi'r-Ricâl* (I-XXXV), thk. Beşşar Avvad Ma'ruf, er-Risâle, Beyrut 1983.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî Müslim b. el-Haccâc, *Sahîh* (I-V), thk. Muhammed Fuâd Abdülbakî, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1955.

Nemerî, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed Kurtubî İbn Abdilber (ö. 463/1071), *et-Temhid limâ fî'l-Muvatta' mine'l-Me'âni ve'l-Esânîd* (I-XXIV), thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Vizâretü'l-Evkaf ve'ş-Şu'ûni'l-İslâmiyye, Titvan 1985.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Ali b. Şu'ayb (303/915), *Sünen* (I-IX), thk. Ebdülfettâh Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbû'ati'l-İslâmiyye, Halep 1986; *es-Sünenü'l-Kübrâ* (I-X), thk. Hasen Abdülmün'im eş-Şelebî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2001.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub el-Lahmî, (ö. 360/971), *el-Mu'cemü'l-Evsat* (I-X), thk. Tarık b. Ivazillah, Abdülmühsin b. İbrahim el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kahire t.y. ; *el-Mu'cemü'l-Kebîr* (I-XXV), thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1994.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1348) *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* (I-XXV), thk. Şu'ayb el-Arnaut, Hüseyin Esad, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1985.